

CÂTEVA PIESE VALOROASE DIN BIBLIOTECA MĂNĂSTIRII CERNICA, DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

OANA-MĂDĂLINA POPESCU
Biblioteca Academiei Române, București

Several Important Books from the Library of the Cernica Monastery in the First Half of the 19th Century

ABSTRACT

The purpose of this article is to present several important manuscripts and old Romanian printed books, held by the Library of the Romanian Academy in Bucharest, which belonged, in the past, to the library of the Cernica Monastery. The selected pieces are valuable, as they bring forward the intense intellectual and cultural activity in that monastic community, the interest in translating and copying religious works, papers being carefully written and adorned with miniatures or decorated with beautiful engravings. By researching the books, we can discover the names of some scholars, copyists, miniaturists from the Cernica Monastery of that time, who signed themselves coded, using several types of codes. The books contain valuable notes that give political, social or religious information, but also show the connection of the Cernica Monastery with other religious communities from Moldavia, Wallachia or from the Orthodox centres of the Greek world. As more special pieces, we point out the bilingual Manuscript No. 5789 (the Holy Liturgy, adorned with the icon of St. John Chrysostom, with the text written in Romanian and Greek languages, but using the Cyrillic letters for the Greek text) and the New Testament, printed in 1703, in Bucharest, by the famous typographer Antim from Iveria (the copy 7 of this print held by the Library of the Romanian Academy being adorned with 3 engravings of the Holy Evangelists, similar, but not identical to those of the Holy Gospel, edited in 1693, in Bucharest; the piece from Cernica being the only one, discovered so far, decorated with that special type of engravings). We also mention the Romanian Manuscript No. 5721, written in 1840, by the hierodeacon Veniamin Cătulescu, the copyist and the miniaturist of the book, who painted his self-portrait near the icon of St. Simeon the New Theologian, whose teachings were copied in the manuscript.

Cuvinte-cheie: manuscrise, tipărituri, Mănăstirea Cernica, Sf. Calinic

Key words: manuscripts, old Romanian printed books, the Cernica Monastery, St. Callinicus

În studiul de față prezentăm câteva dintre piesele de patrimoniu (manuscrise și tipărituri) păstrate la Serviciul de Manuscrise – Carte Rară al Bibliotecii Academiei Române din București, lucrări care, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, făceau parte din biblioteca Mănăstirii Cernica, ale cărei sigilii în fum le regăsim pe multe dintre acestea, deseori alături de semnătura autografă a Sf. Calinic, starețul din acea vreme al amintitei comunități monahale. Cercetarea tipologică a cărților, nu numai a celor de cult, ci mai ales a celor de învățătură și zidire sufletească, ilustrează atenția acordată vieții cultural-intelectuale în acea comunitate monahală, punând în lumină intensă activitate de

traducere și copiere a textelor religioase și, într-o oarecare măsură, atmosfera religioasă, modul de viațuire al obștii, în timpul celei de-a doua etape a istoriei Mănăstirii Cernica¹, care coincide cu vremea renașterii isihaste. Totodată, unele însemnări de pe cărți, manuscrise sau tipărite, scot la iveală legăturile cu alte centre monastice, relațiile dintre personalitățile bisericești ale vremii și numele unor copiiști și miniaturiiști ai vremii, unii dintre ei semnând codificat la finalul textelor.

Din bogăția cantitativă și mai ales calitativă a pieselor cercetate, selectăm spre prezentare doar câteva, care au și o deosebită valoare filologică, bibliofilă și artistică, conținând texte bilingve, gravuri și miniaturi ce merită din plin a fi evidențiate, dar care dezvăluie și date importante despre autori, copiiști și miniaturiiști.

Importanța cercetării bibliotecilor boierești, clericale și mănăstirești din spațiul muntean a fost evidențiată prin apariția unor lucrări dedicate acestui subiect, între care menționăm pe cele ale lui Corneliu Dima-Drăgan², Mihai Caratașu³, Marta Anineanu⁴, Livia Bacăru⁵, Mario Ruffini⁶, Arhim. Policarp Chițulescu⁷.

Piese de la Cernica au venit la Biblioteca Academiei treptat, însă cea mai mare parte a lor a ajuns în anul 1902⁸. Astfel, în mai 1902, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice dona Bibliotecii Academiei Române din București un număr de 244 de manuscrise românești care aparținuseră Mănăstirii

¹ Biserica Sf. Nicolae a fost construită în 1608 de Cernica vornicul; Biserica Sf. Gheorghe din ostrov datează din secolul al XVIII-lea, clădită de Dan Brașoveanu, refăcută după cutremurul din 1802 de arhimandritul Nicolae Greceanu și ulterior de Sf. Calinic (1831-1832), avariata de noul cutremur din 1832 și refăcută de Sf. Calinic, între 1839 și 1842. Mai există și Biserica Sf. Lazăr, din cimitir, ridicată în 1804 de Sf. Gheorghe. Ansamblul monahal cuprinde și chiliile, clopotnița, refăcute de Sf. Calinic, în 1842, precum și trei paraclise. A fost temporar închinată Patriarhiei de Alexandria, stavropighie a Patriarhiei de Constantinopol, metoh al Mitropoliei din București, până în 1838.

² Vezi, de exemplu, următoarele lucrări: Dima-Drăgan 1967; Dima-Drăgan 1967a, p. 436-445; Dima-Drăganu, Caratașu, 1969, p. 589-626; Dima-Drăgan, Caratașu, 1970, p. 69-85.

³ Caratașu 1974, p. 133.

⁴ Anineanu 1955, p. 113.

⁵ Bacăru 1980, p. 219.

⁶ Ruffini 1973.

⁷ Chițulescu 2011; Chițulescu 2016; Chițulescu 2016a, p. 362-369.

⁸ Între 1901 și 1904, în guvernul D. A. Sturdza, când ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice era Spiru Haret, s-au adunat de la mănăstiri numeroase cărți, manuscrise și tipărite, donate Bibliotecii Academiei Române din București. Vezi *Cartea centenarului* 1968, p. 46: „Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice care încă din 1887, dar mai ales între anii 1900 și 1905 a adunat de la mănăstiri și de la alte așezăminte bisericești (Mănăstirea Căldărușani, M-rea Neamțului, M-rea Cernica, M-rea Socola-Iași, M-rea Câmpulung Muscel, M-rea Bisericiani, M-rea Ghighiu – Prahova, de la Seminarul Central și Muzeul de Antichități din București) peste 1400 vol. de manuscrise în limbile română, slavă și greacă și peste 1500 vol. de cărți românești vechi, pe care le-a cedat spre conservare și studiu Bibliotecii Academiei Române”.

Cernica și pe care anterior, înainte de a fi ridicate de la mănăstire, Nicolae Iorga, le cercetase și le descrisese, publicând o listă a lor în revista *Biserica Ortodoxă Română*⁹. Tot de la Cernica, se luaseră și 253 de volume și broșuri tipărite. Pentru toate aceste piese de mare valoare, atât în privința conținutului, cât și în privința formei, Ministerul propunea să i se dea mănăstirii „publicațiuni moderne de cuprins moral”¹⁰; Academia decidea să mulțumească Ministerului pentru „acest bogat dar și a se trimite Mănăstirii Cernica din publicațiunile Academiei, acelea pe cari Delegațiunea le va crede potrivite”¹¹. Mănăstirea avusese însă, în 1848¹², și alte manuscrise, slavone și grecești, așa cum ne semnaleză un inventar din acel an, piese pe care Nicolae Iorga nu le mai găsisese în 1902, fapt care nu trebuie să ne mire, având în vedere condițiile grele prin care trecuseră mănăstirile în a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹³. După 1902, și alte manuscrise românești, scrise la Cernica, în prima sau în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sau care aparținuseră o vreme mănăstirii, dar care între timp ajunseseră în colecții particulare (Dimitrie Papazoglu, protosinghel Dionisie Udișteanu¹⁴) sau la Muzeul de Antichități, au intrat în colecțiile Academiei.

Dintre tipăriturile vechi românești, amintim *Noul Testament*, tipărit la București, în 1703, de „smeritul între ieromonahi Antim Ivireanul”¹⁵, după cum aflăm de pe foaia de titlu, lucrare editată din porunca și cu cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești și cu blagoslovenia lui Theodosie, mitropolitul Ungrovlahiei¹⁶. Exemplarul de la Cernica, pe care observăm sigiliul mănăstirii cu anul 1819, semnătura autografă a Sf. Calinic și mențiunea „este a Cernichii. Calinic, arhimandritul Cernichii”¹⁷, poate fi regăsit la Biblioteca Academiei ca exemplarul 7 al acestei tipărituri¹⁸, carte care are însă

⁹ Iorga 1902, p. 207-234.

¹⁰ *Analele Academiei Române*, p. 14.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Ms. rom. 2064, f. 127^r-135^r.

¹³ Ms. rom. 5854, f. 1^r. D. A. Papazoglu nota că acel manuscris, un miscelaneu de literatură monahală, conținând învățăturile Sf. Gheorghe de la Cernica, făcuse parte: „Din arhiva sf. Mănăstiri Cernica, când i-au dat jaf guvernului lui Cuza capcaunu, care au prăpădit biserica în România”.

¹⁴ Mss. rom. 5678, 5541.

¹⁵ CRV 139, exemplar 7: „smeritul întru ieromonahi Anthim Ivireanul”.

¹⁶ *Antim Ivireanul. Opera tipografică* 2016, p. 118-118, lucrare descrisă de Doru Bădără ca fiind „Prima ediție a Noului Testament, tradus în română, apărut în Țara Românească”; cu caractere chirilice, tipar negru, cu frontispicii, chenare, ornamente; Bădără 1998, p. 66.

¹⁷ CRV 139, exemplar 7, f. manuscrisă 2^v.

¹⁸ BAR deține din această tipăritură 9 exemplare, care aparținuseră unor mănăstiri, precum Hurezi, Sinaia, Dălhăuți, Cernica, Căldărușani, bisericii Crețulescu din București sau mitropolitului Moldovei Iosif Naniescu și intraseră în colecțiile Bibliotecii prin diferite donații, de la Comisiunea Monumentelor Istorice, Eforia Spitalelor Civile, Facultatea de Teologie, etc.

unele particularități deosebite în raport cu celelalte exemplare ale ediției, pe care le-am cercetat până în prezent, și anume: observăm trei gravuri, la începutul Evangheliilor de la Marcu (f. 38), Luca (f. 44) și Ioan (f. 72), care sunt identice cu cele întâlnite în *Evanghelia greco-română*, București, 1693¹⁹, cu excepția chenarului dreptunghiular, decorat cu elemente baroce, vizibil la cartea din 1693²⁰, dar nu și la cea din 1703. Menționăm că, exemplarul 7 din *Noul Testament* nu are gravurile decupate din lucrarea din 1693 și ulterior lipite pe el, ci foile care conțin gravurile sunt atașate/legate la corpul cărții.

Fig. 1 – CRV 95, gravură Sf. Ap. Marcu

¹⁹ CRV 95, f. 4 (Sf. Ioan), 46 (Sf. Matei), 120 (Sf. Luca), 215 (Sf. Marcu); Tatay, Tatai-Baltă 2016, p. 27-30; Dimitriu 2023, p. 83.

²⁰ Bădără 2019, p. 389: „portretele Evangheliștilor din *Evanghelia greco-română* trimit la o anumită receptare a influențelor baroce de sorginte italiană”.

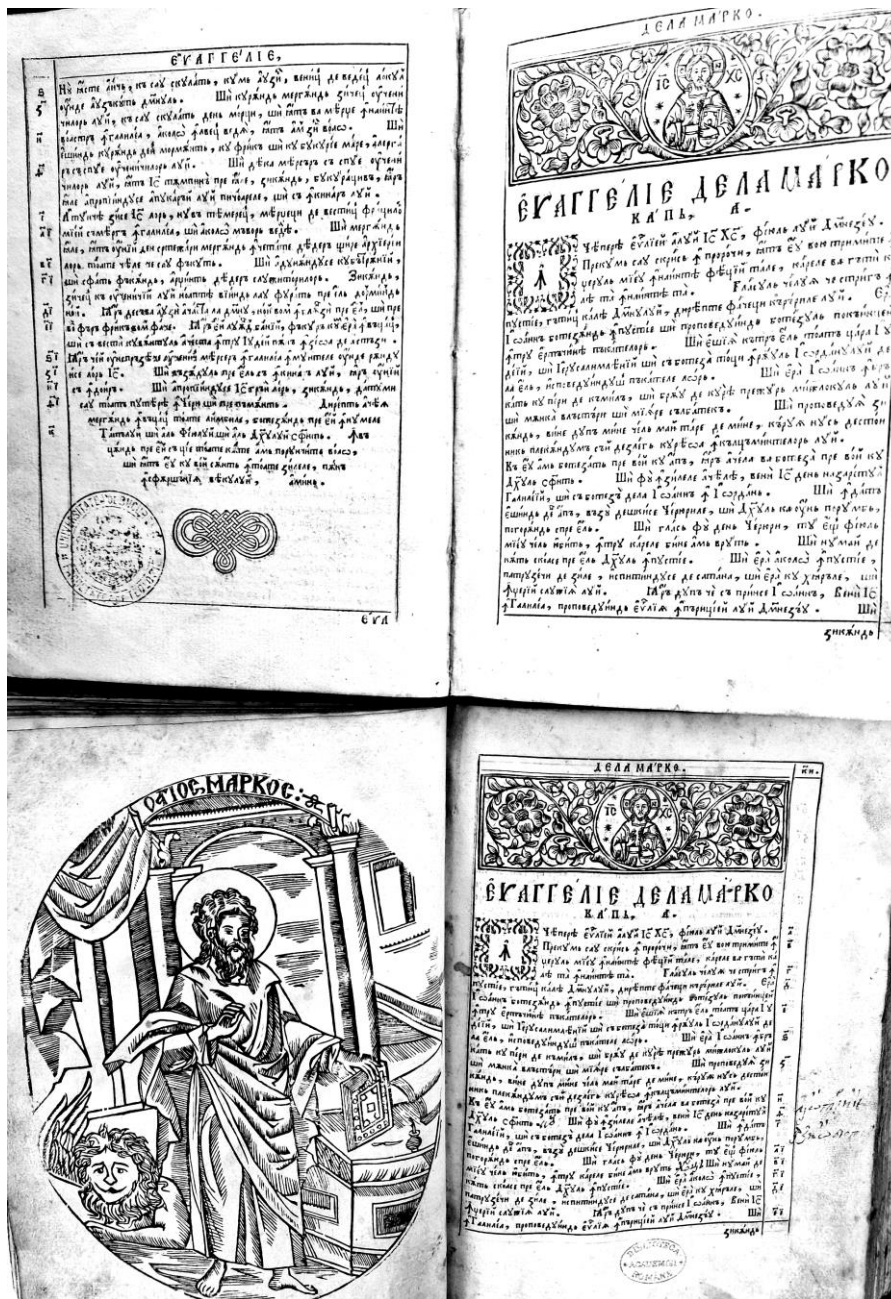

Fig. 2 – CRV 139, exemplarul 6 (sus, de la Mănăstirea Căldărușani) și 7 (jos, de la Mănăstirea Cernica, cu gravură Sf. Ap. Marcu)

Cercetând mai multe exemplare din cele două tipărituri, din 1693 și din 1703, nu am mai găsit nici un alt dublet din *Noul Testament* cu gravuri și nici o altă *Evanghelie greco-română* care să nu aibă chenar la imaginile evangheliștilor. Prin urmare, până în momentul de față, exemplarul de la Cernica este unicul care, pe de o parte, are gravuri, iar pe de altă parte are acel tip aparte de gravuri, fără chenar. Dimensiunile gravurilor (fără chenar) sunt identice în cele două tipărituri, anume 20 x 14 cm, însă hârtia *Evangheliei* unde sunt gravurile are filigran cu 3 semilune, deci este de proveniență venețiană; la *Noul Testament* hârtia este diferită și nici paginile cu gravuri nu au filigran. În concluzie, considerăm că acest exemplar 7 al *Noului Testament* a fost lucrat aparte, la tipografie, în 1703; au fost incluse 3 gravuri (probabil a patra se pierduse între timp) folosite anterior la *Evanghelie greco-română* (căci ambele cărți au fost editate la București), dar fără chenar, având în vedere că și dimensiunile ediției din 1703 sunt mai mici față de cartea din 1693.

Fig. 3 – CRV 95, gravură Sf. Ap. Ioan

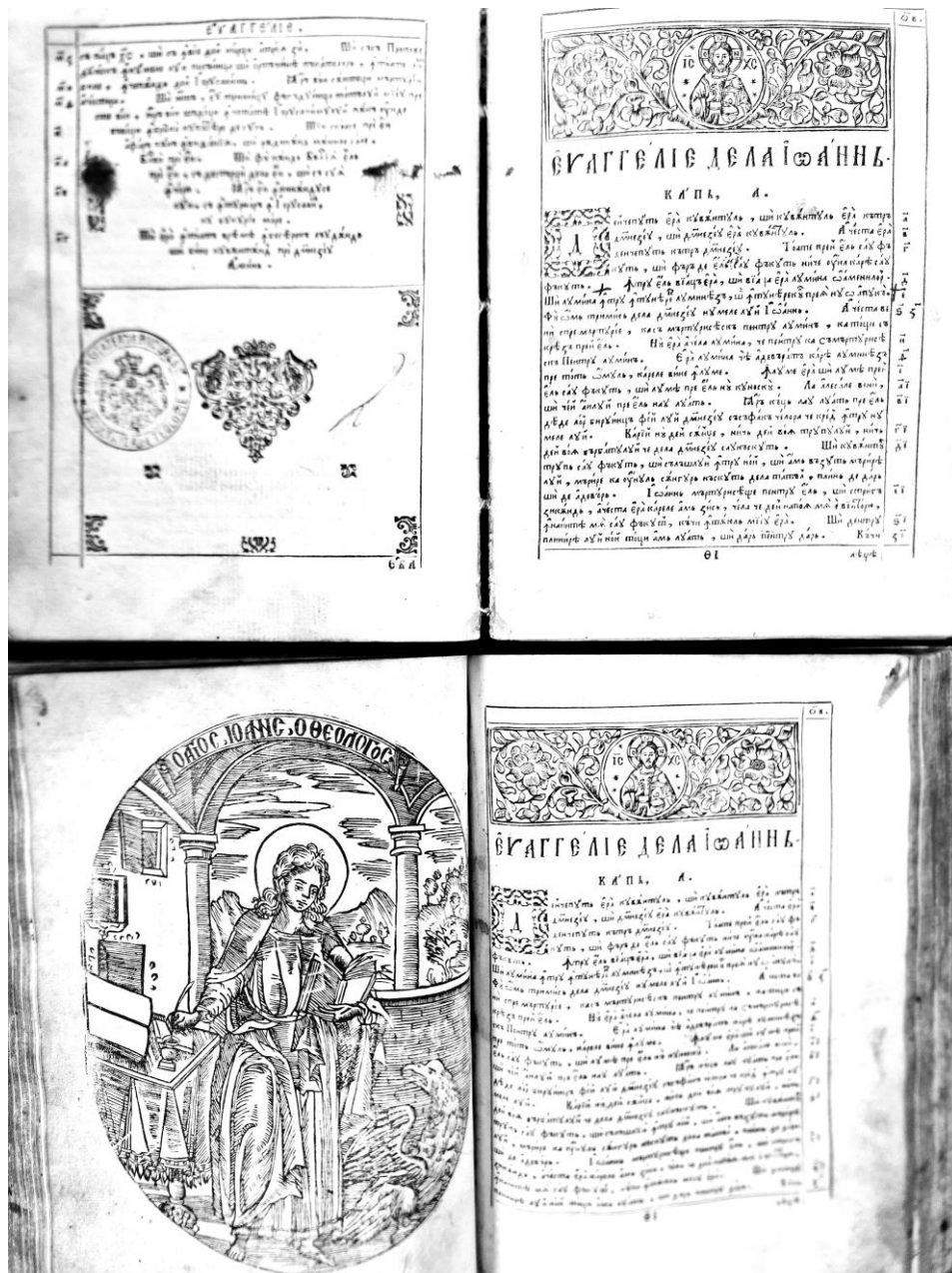

Fig. 4 – CRV 139, exemplarul 6 (sus, de la Mănăstirea Căldărușani) și 7 (jos, de la Mănăstirea Cernica, cu gravură Sf. Ap. Ioan)

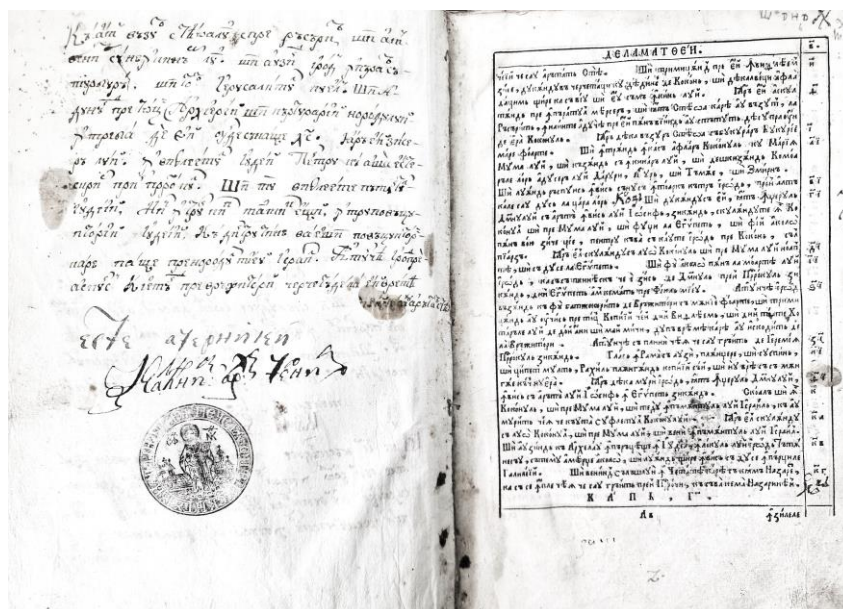

Fig. 5 – CRV 139, peceata Mănăstirii Cernica, cu anul 1819, și semnătura autografă a Sf. Calinic

De asemenea, o altă caracteristică a *Noului Testament* al Mănăstirii Cernica este aceea că are unele foi manuscrise, intercalate între cele tipărite, pentru a completa unele lipsuri din text, o practică des folosită în secolele trecute, în condițiile în care achiziționarea unei tipărituri, românești sau străine, era destul de costisitoare. Astfel, după prefață, urmează 2 file, scrise de mână, cu cerneală cafenie, iar titlul și numerele, cu cerneală roșie, care redau capitolul 1 și o parte din capitolul 2 al Evangheliei de la Matei, care se regăsea pe foile tipărite, dar lipseau din acel exemplar. Fila 4, tot de la Matei, este și ea manuscrisă, dar imită foarte bine caracterele tipărite. Fila 202^{r-v} a tipăriturii, care lipsește aici, este înlocuită prin foi manuscrise²¹, care conțin capitolul 11, 12 și o parte din 13 al Apocalipsei; la fel fila 205 este scrisă de mână, cu capitolele 17 și 18 ale aceluiași text. Foile de hârtie tipărite au dimensiunile 25,5 cm x 17,5 (mai lungi decât ale unui alt exemplar, care a aparținut Mănăstirii Căldărușani)²², chenarul cu textul 18 x 13 cm, iar coperta, din piele maro 26 x 18,5 cm, cu o cruce în mijloc, cu Mântuitorul, iar lateral un chenar. Pe ultima filă, albă, nenumerotată sunt mai multe însemnări²³, dintre care una ne spune că: „Scris-am

²¹ Dimensiuni 24 x 17 cm.

²² CRV 139, 6.

²³ CRV 139, 7, ultima filă: „[...] Doamne, ce voi face ca să moștenesc viața de veci și Acela îți va spune ce să faci [...] Dragostea acoperă mulțime de păcate [...] îndeletnicit a cetii și eu într-această

eu Dositheii arhidiacon al Sfintei Mănăstiri Cernica, la leat 1819 ghenarie 8²⁴. De altfel, foi manuscrite (realizate cu cerneală cafenie), intercalate între cele tipărite, pentru a completa unele lipsuri, pe exemplare ale *Noului Testament* din 1703 – însă fără gravuri – mai găsim și pe dubletul 2 (deci exemplarul 3) de la Biblioteca Academiei Române (f. 9^f–12^v), care a aparținut Mănăstirii Sinaia, după cum ne confirmă o însemnare de la f. 209^{r25}, dar și semnătura autografă a ieromonahului Dionisie R. Simionescu²⁶, de la Mănăstirea Sinaia, din 17 noiembrie 1887, păstrată pe prima f., nenumerotată, albă.

Cernica a deținut și o carte de rugăciuni, în limba greacă, editată la București în 1749²⁷, ce are legate, împreună cu textul grec, și câteva foi dintr-o ediție românească a *Paraclisului Maicii Domnului*; de asemenea, la f. 3^r, s-a aplicat sigiliul cel nou al mănăstirii, cu anul 1842, mai rar întâlnit în raport cu primul, cu anul 1819. Sigiliile sunt de tip hagiografic, rotunde, cu diametrul de 4 cm, deci mici (din care exerga, stânga-dreapta, câte 0,5 cm, iar câmpul 3 cm), aplicate în fum, redând în centru icoana Sf. Ierarh Nicolae, ocrotitorul acelei comunități, reprezentat în picioare, în veșminte arhieresti (stihar, sacos, omofor, bederniță), având Sf. Evanghelie în mâna stângă și binecuvântând cu dreapta. Ierarhul nu are mitră, dar este redat cu aureolă în jurul capului. În exergă citim: „1819, pecetea obștii Schitului Cernichi” și respectiv: „1842, pecetea obștii Mănăstirii Cernichi”. În primul caz, în stânga și dreapta sfântului sunt reprezentate două lăcașe de cult, iar în sigiliul din 1842, în dreapta sfântului, adică stânga privitorului, o biserică mai înaltă, iar în partea opusă, cadrul natural. Al doilea tip de sigiliu, cu anul 1842, se regăsește și pe f. 3 a dubletului 2 (exemplarul 3) al tipăriturii *Alegere din toată psaltirea*, București, 1769²⁸, precum și pe unele documente ale Sf. Calinic. Considerăm că primul sigiliu a fost făcut imediat după ce Sf. Calinic a fost ales stareț (14 decembrie 1818), iar al doilea pentru a marca anul în care se terminaseră unele lucrări de construcție și reparație în mănăstire: între 1839-1842, se refăcuse biserica Sf. Gheorghe²⁹

---

sfântă carte și am aflat mult folos într-însa. 1819 ghenarie 8²⁴. În criptogramă, cu cheia grecească, semnează *Saba* (Sava).

²⁴ CRV 139, 7, ultima filă.

²⁵ CRV 139, dublet 2, f. 209 r. Exemplarul a fost dat Bibliotecii Academiei, în 1902, de Eforia Spitalelor Civile.

²⁶ Considerăm că este vorba despre Dumitru R. Simionescu, călugărit Dionisie, ierodiacon la Sinaia, ajuns apoi stareț la Predeal și Sinaia (1909-1929). Acesta, așa cum însuși nota pe unele cărți pe care le deținea, era din Serbia, districtul Crasna, plasa Roisa în Velika Vrbița, tatăl său fiind meșterul Simion Risvanca, iar mama sa numindu-se Ioana; el a ajuns în Țara Românească în mai 1883 și a stat, după moartea tatălui său, în Ploiești, apoi la Mănăstirea Ghighiu și Sinaia. Vezi Harbuzaru, Șesan 2017, pp. 171, 180, 297.

²⁷ CRV 271, f. 3 r: *Prescurtare de rugăciuni din Psaltire / Sunoψij eucwn ek toà Yalthroj*.

²⁸ CRV 368, exemplar 3, f. 3: *Eklogh tou Yalthriou pantoj*.

²⁹ Biserica Sf. Gheorghe a fost ridicată între 1831 și 1832 de Sf. Calinic, cu ajutorul arhierelui Ioanichie Stratonichias. A fost puternic avariata de cutremurul din 1838 și refăcută, lucrările de

din ostrov, afectată de cutremurul din 1838; se finalizaseră lucrările la chilia și stăreție, iar în 1842 se ridicase și clopotnița, între 1819 și 1842, prin purtarea de grijă a starețului, obștea se mărise, comunitatea ajungând dintr-un *schit*, o *mănăstire*.

Dintre manuscrisele Mănăstirii Cernica păstrate la Biblioteca Academiei, semnalăm câteva mai deosebite. De exemplu, un *Liturghier*³⁰, cu slujba Sf. Ioan Gură de Aur, scris la Cernica, în 1834, de Casian monahul, un cunoscut copist al mănăstirii din acea vreme, de la care s-au păstrat mai multe lucrări, îngrijit redactate (și al cărui nume îl descoperim, pe acest *Liturghier*, descifrând criptograma, care utilizează două tipuri de coduri, de pe foaia de titlu³¹), are redat unele ectenii și Evanghelii (citite la Paști) în limba greacă, dar cu caractere chirilice, iar alte rugăciuni sunt în limba română, cu slove chirilice. Această particularitate ne indică folosirea limbii grecești la slujbele Mănăstirii Cernica chiar și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în vremea stăreției Sf. Calinic, iar textele grecești scrise cu slove considerăm că aveau un scop practic, anume de a ajuta pe părinții care nu știau bine grecește, dar care erau rânduiți să participe la slujbe, să săvârșească și ei Sf. Liturghie. Manuscrisul este frumos scris, cu cerneală neagră și roșie, cu frontispicii, inițiale ornate, policrome, acestea amintind, ca model, de manuscrisele grecești realizate în Țara Românească la mijlocul secolului al XVII-lea. Foaia de titlu este decorată cu un chenar împodobit cu elemente florale și păsări, sprijinite pe coloane, pentru a sugera o poartă, în partea superioară, centrală aflându-se Sf. Cruce, inițialele Mântuitorului Iisus Hristos (Is. Hs.), lancea și buretele, elemente care apar mai ales pe cărți sau obiecte monahale (pe schima monahală, antimise etc). Pe versoul foii de titlu, în peniță, este redat în plină pagină, încadrat de un chenar, Sf. Ioan Gură de Aur, a cărui Sf. Liturghie se copiase în acel manuscris. Sfântul este reprezentat în picioare, cu veșminte arhieresti (stihar, epitrahil, sacos cu cruce, omofor, bederniță), fără mitră, dar cu aureolă în jurul capului. El ține un sul în mâna stângă. Chipul este redat conform erminiilor bizantine. O însemnare ne precizează că este vorba despre *Sf. Ioan Zlatoust* (deci, pentru nume, s-a preferat, pentru imagine, varianta slavonă a numelui, nu cea grecească Hrisostom sau cea română Gură de Aur, aceasta din urmă fiind folosită pe foaia de titlu).

---

reparații încheindu-se în 1842, după cum atestă inscripția de deasupra ușilor nartexului, redată de Mironescu 1930, p. 225.

³⁰ Ms. rom. 5789. Pe foaia de titlu, citim: „Sfânta și dumnezeiasca Liturghie, a celui dintru sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur, patriarhul Țarigradului. Acum într-acest chip scrisă în Sfânta Mănăstire Cernica, înainte-stătătoriu fiind cuvioșia sa părintele arhimandrit Kiriu Kir Calinic”. Nu se cunoaște proveniența manuscrisului.

³¹ Copistul este *Casian monahul*, nume redat prin criptografierea cu cheia grecească a prenumelui (Casian) și cu cheia taraberică a funcției (monah). Vezi Mareș s.a., p. 37, 53.

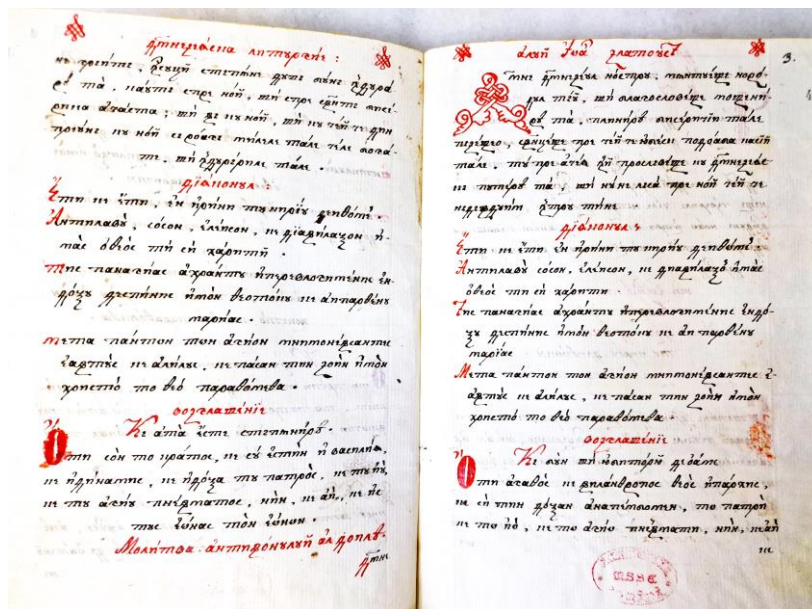

Fig. 6 – Ms. rom. 5789, text român și grec, cu caractere chirilice

Și alte manuscrise cernicane sunt frumos decorate cu miniaturi realizate cu cerneluri colorate, acuarele sau desene în peniță cu chipuri de sfinți. De exemplu, Ms. rom. 5721 este și el deosebit nu doar prin text, conținând opera completă a Sf. Simon Noul Teolog, ci și pentru că este decorat cu o frumoasă icoană a acestuia, miniatură policromă realizată de copistul și miniaturistul, ierodiaconul (la acea dată) Veniamin Cătulescu, din obștea cernicană. Lucrarea, scrisă în 1840, deci în timpul stăreției Sf. Calinic, cuprinde: *Cartea Sf. Simeon Noul Cuvântător de Dumnezeu s-au scris în zilele binecredinciosului Alexandru Dimitrie Ghica voievod*³² și a *Preasfinției Sale Părintelui Mitropolit Kiriu Kir Neofit, în obștea în anii de la Hristos 1840*³³, *octombr[i]e de smeritul Veniamin ierodiacon*³⁴. Alături de icoană, vedem și autoportretul copisului/miniaturistului cernican, ceea ce dă o notă aparte acestei piese, căci autoportretele copiștilor pe manuscrise românești sunt foarte rare, însă mănăstirea Cernica deținea două asemenea exemple³⁵. Veniamin Cătulescu (1816-1890) a viețuit în obștea

³² Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842), primul domn regulamentar al Țării Românești.

³³ Mitropolit al Țării Românești era Neofit II (1840-1849).

³⁴ Ms. rom. 5721, f. 1^r.

³⁵ Aminteam, și cu altă ocazie, un miscelaneu de literatură monahală realizat în 1832-1833 de Paisie schimonah zugrav (fostul Parthenie monah zugrav din școala de caligrafie a Mănăstirii Bistrița, care, schimnicindu-se, a primit numele de Paisie) și care este împodobit cu mai multe

Cernicăi, ca frate, în 1831, apoi ca monah și ierodiacon, iar în versurile sale ne dă și câteva detalii despre familia sa³⁶. Între 1844 și 1848 Veniamin, plecând de la Cernica, a studiat la Colegiul Sf. Sava, a participat la Revoluția de la 1848, iar apoi s-a angajat cântăreț la Mănăstirea Sărindar, a fost hirotonit ieromonah în 1851 și, ulterior, a ajuns protosinghel și arhimandrit, profesor și director al Seminarului Sf. Mitropolii din București (1851-1857), profesor de religie la Colegiul Sf. Sava (1857-1884). A fost cunoscut ca predicator și autor al unor lucrări teologice.

Fig. 7 – Ms. rom. 5721, icoana Sf. Simeon Noul Teolog (sus) și autoportretul miniaturistului Veniamin Cătulescu (jos)

icoane, dar și cu autoportretul miniaturistului. Ms. rom. 2005. Despre autoportretele lui Parthenie/Paisie pe manuscrite, vezi Popescu 2022, p. 35-84.

³⁶ Ms. rom. 5721, f. 15v. Cocora 1966, p. 423-441.

Piese ale asupra cărora ne-am aplecat au scos în evidență mai multe aspecte: grija acelei comunități monahale pentru păstrarea, în bună stare, a cărților de cult tipărite, completarea textelor lipsă prin copierea manuscrisă a fragmentelor pierdute. Aplicarea peceții mănăstirii și a semnăturii autografe a starețului pe cărțile din biblioteca mănăstirii (dintre care unele cu valoare de unicat, precum exemplarul cu gravuri al *Noului Testament* din 1703) și inventarierea lor în vremea Sf. Calinic, demonstrează respectul pentru cărți, atenția acordată vieții intelectuale, dar și folosirea practică a cărților, în cult. Căci *Liturghierul* bilingv, româno-grec, cu scrierea textelor grecești cu caractere chirilice, considerăm că s-a făcut din rațiuni practice, pentru ca rugăciunile să fie accesibile tuturor preoților slujitori ai obștii, inclusiv celor care nu știau așa bine limba greacă. Pe de altă parte, dragostea pentru limba greacă poate fi pusă în legătură și cu renașterea filocalică în spațiul românesc, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, multe texte ale Sf. Părinți fiind traduse după lucrări grecești și multiplicare în obștea Sf. Paisie de la Neamț și a mănăstirilor din Țara Românească, unde au activat ucenicii acestuia, unul dintre ei fiind și Sf. Gheorghe de la Cernica, tradiția perpetuându-se și prin Sf. Calinic. Decorarea manuscriselor cu icoane și miniaturi arată, dincolo de măiestria autorilor (dintre care unii și-au pictat autopoortretul pe piesele copiate și decorate, iar alții s-au semnat la sfârșitul lucrărilor, direct sau criptografiat), dragostea pentru frumos, arta fiind considerată în acea vreme o modalitate de slăvire a lui Dumnezeu. De altfel, și munca intelectuală, de traducere și copiere a textelor religioase nu era, în vechea noastră cultură bisericească, un scop în sine, nici la Cernica, nici la Neamț sau la alte mănăstiri cu bogate realizări culturale, ci avea rolul practic, de a pune la îndemâna viețuitorilor lucrări de folos sufletesc, pentru a fi cunoscute și împlinite. Prin urmare, *rolul cultural al Cernicilor*³⁷ – pentru a folosi o sintagmă a lui Dumitru Furtună – în acea perioadă, este de necontestat, sporind multiplicarea, traducerea și răspândirea textelor teologice în spațiul muntean, spre folosul sufletesc al credincioșilor³⁸.

---

³⁷ Furtună 1929, p. 660.

³⁸ Cât de departe de acest duh erau scrierile altor intelectuali ai vremii, care, sub euforia unor lecturi de factură iluministă, nu vedeau nimic folositor în mănăstirile muntene, considerându-le că împiedică modernizarea societății. Ne referim la Dora D'Istria (pseudonimul literar al Elenei Ghica), care, în 1858, își publica la Geneva lucrarea sa referitoare la viața monastică în Biserica Orientală și care vizitase anterior Cernica, dar fără a înțelege nimic, denigrând în mod gratuit comorile Ortodoxiei răsăritene, la care nu observa decât pictura sau arhitectura, pentru a concluziona că nu sunt așa de importante ca acelea din Occident. Neînțelegând rolul monahilor, îi acuza că nu duc nici încercările de familie, nici ale cetățenilor și nici luptele soldaților și că au o viață pe jumătate vegetativă. Din păcate, modelul cultural de care era atrasă autoarea propunea o falsă emancipare a omului, doar prin cunoștințe intelectuale, aplicate și asupra textelor sfinte, dar fără a avea și trăirea interioară necesară. D'Istria 1858.

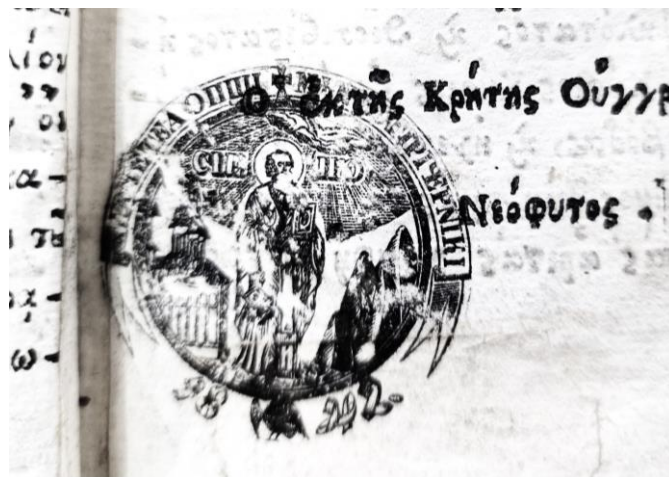

Fig. 8 – CRV 271, pecetea Mănăstirii Cernica, cu anul 1842

Având profunde cunoștințe teologice, filologice, dar și talent poetic și artistic, copiiștii, miniaturiiștii și cărturarii de la Cernica rămân modele ale adevăraților cărturari și intelectuali, care împloteau atât de firesc munca intelectuală cu rugăciunea, cerând, pentru realizarea lucrărilor lor, ajutorul sfinților ale căror opere le transcriau. Ne amintim în acest sens de miniaturistul Veniamin Cătulescu, care, în 1840, la Cernica, copiind *Cuvintele Sf. Simeon Noul Teolog*, picta o frumoasă icoană a acestuia și, prin frumoase versuri, îl ruga: „O, sfinte al lui Dumnezeu,/ Rogu-mă eu, robul tău,/ Trimite-mi și mie o rază/ Cu care te luminează/ Dreapta cea strălucitoare/ Și a toate ziditoare/ Să-mi fie ajutătoare/ La astă sfântă lucrare/ Iată, te blagoslovește/ Domnul, Cel ce te iubește/ Cu dreapta Sa cea prea-naltă/ Care-a zidit lumea toată/ Ajută-mi să scriu frumos/ A fi la toți de folos/ Nu minciuni, greșeli să scriu/ Ca nu osândit să fiu./ Ci sfintele tale cuvinte/ Dulcele nostru părinte/ Cele grăite de tine/ A fi prescrise de mine./ Ca cei ce or vrea să citească/ Pe Dumnezeu să-L slăvească./ Pre tine să te cinstească./ Pre mine să mă pomenească./ Ajută-mi să scriu cu pace./ Că doar și sfârșit i-aș face./ De nu-mi vei ajuta tu mie./ Eu nu poci a le prescrie”³⁹.

³⁹ Ms. rom. 5721, f. 15^v.

List of illustrations

- Fig. 1** – CRV 95, engraving St. Apostle Mark
Fig. 2 – CRV 139, copy 6 (top, from Căldărușani monastery) and 7 (bottom, from Cernica monastery, with an engraving of St. Apostle Mark)
Fig. 3 – CRV 95, engraving St. Apostle John
Fig. 4 – CRV 139, copy 6 (top, from Căldărușani monastery) and 7 (bottom, from Cernica monastery, with an engraving of St. Apostle John)
Fig. 5 – CRV 139, stamp of Cernica monastery, bearing year 1819, and autographed signature of St. Callinicus.
Fig. 6 – Ms. rom. 5789, Roman and Greek text, with Cyrillic letters
Fig. 7 – Ms. rom. 5721, icon of St. Symeon the New Theologian (top) and self-portrait of miniaturist Veniamin Cătulescu (bottom)
Fig. 8 – CRV 271, stamp of Cernica monastery, bearing the year 1842

Abrevieri bibliografice

- Analele Academiei Române*, 1902-1903 – *Analele Academiei Române*, Seria II, Partea administrativă și debaterile, t. XXV, 1902-1903
- Anineanu 1955 – Marta Anineanu, „Din istoria bibliografiei românești. Catalogul sistematic din 1836 al bibliotecii Mitropoliei din București”, în *Studii și cercetări de bibliologie*, I, 1955, p. 113-128
- Antim Ivireanul. Opera tipografică* 2016 – *Antim Ivireanul. Opera tipografică*, coord. Arhim. Policarp Chițulescu, București, 2016
- Bacâru 1980 – Livia Bacâru, „Considerații asupra bibliotecii lui Antim Ivireanul pe baza unui ex-libris autograf”, în *Valori bibliofile din Patrimoniul Cultural Național*, I, Râmnicu-Vâlcea, 1980, p. 219-224
- Bădără 1998 – Doru Bădără, *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, Brăila, 1998
- Bădără 2019 – Doru Bădără, *Din istoria cărții și a tiparului românesc. Studii și materiale*, ed. Nicolae Ravici-Tătăranu, Brăila, 2019
- Bulat 1968 – T. Gh. Bulat, „Sf. Ierarh «Kallinic», stareț al Mănăstirii Cernica”, în *Glasul Bisericii*, XXVI, 1968, nr. 3-4, p. 337-353
- Caratașu 1974 – Mihail Caratașu, „Știri noi privitoare la biblioteca Mitropoliei din București în secolul al XVIII-lea”, în *Studii și cercetări de bibliologie*, 1974, p. 133-150
- Cartea centenarului* 1968 – *Biblioteca Academiei R. S. Române. 1867-1967. Cartea centenarului*, București, 1968

- Chițulescu 2011 – Arhim. Policarp Chițulescu, *Cărți din bibliotecile medievale românești păstrate în Biblioteca Sfântului Sinod*, București, 2011
- Chițulescu 2015 – Arhim. Dr. Policarp Chițulescu, „Danii necunoscute de carte și câteva noi documente de la Sfântul Calinic Cericanul”, în Pr. Dr. Ștefan Zară (coordonator), *Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului*, Râmnicu-Vâlcea, 2015, p. 9-24
- Chițulescu 2016 – Arhim. Policarp Chițulescu, *Valori bibliofile din biblioteca istorică a Mănăstirii Radu Vodă din București*, București, 2016
- Chițulescu 2016a – Arhim. Policarp Chițulescu, „Biblioteca Mănăstirii Cernica”, în Mircea Păcurariu, Nicolae Edroiu (coordonatori), *Monahismul ortodox românesc. Istorie, contribuții și repertoriare*, vol. II, București, 2016, p. 362-369
- Cocora 1966 – Pr. Gabriel Cocora, „Arhimandritul Veniamin Cătulescu – orator”, în *Glasul Bisericii*, XXV, 1966, nr. 5-6, p. 423-441
- D'Istria 1858 – Dora D'Istria, *La vie monastique dans l'Eglise Orientale*, II edition, Genève-Paris, 1858
- Dima-Drăgan 1967 – Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca unui umanist român: Constantin Cantacuzino stolnicul*, București, 1967
- Dima-Drăgan 1967a – Corneliu Dima-Drăgan, „Les Ouvrages d'histoire byzantine de la bibliotheque du prince Constantin Brâncoveanu”, în *Revue des études sud-est européennes*, V, 1967, nr. 3-4, p. 436-445
- Dima-Drăganu, Caratașu 1969 – Corneliu Dima-Drăganu, Mihai Caratașu, „Un catalog necunoscut al bibliotecii Mănăstirii Hurez”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1969, nr. 5-6, p. 589-626
- Dima-Drăgan, Caratașu 1970 – Corneliu Dima-Drăgan, Mihai Caratașu, „Biblioteca unei vechi ctitorii voievodale: Mănăstirea Hurezu”, în *Probleme de bibliologie*, 3, 1970, p. 69-85
- Dimitriu 2023 – Oana-Lucia Dimitriu, *Ilustrația cărții românești vechi din secolul al XVIII-lea în colecțiile Bibliotecii Academiei Române*, vol. I, Țara Românească, București, 2023
- Furtuna 1929 – Dumitru Furtună, „Rolul cultural al Cernicâi”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLVII, 1929, nr. 7-8, p. 660-669
- Harbuzaru, Șesan 2017 – Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, București, 2017
- Iorga 1902 – Nicolae Iorga, „Manuscriptele Mănăstirii Cernica”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XXVI, 1902, nr. 3-4, p. 207-234
- Mareș s.a. – Alexandru Mareș, *Scrierea tainică la români*, s.l., Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan -Al. Rosetti”, s.a.
- Mironescu 1930 – Athanasie Mironescu, *Istoria Mănăstirii Cernica*, Tipografia Sfintei Mănăstiri Cernica, 1930
- Popescu 2022 – Oana-Mădălina Popescu, *Icoane ale Sfântului Grigorie Decapolitul realizate pe manuscrise, tipărituri și hrisoave*, București, 2022
- Ruffini 1973 – Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1973
- Tatay, Tatai-Baltă 2016 – Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *Xilografura din cartea românească veche tipărită la București (1582-1830)*, Cluj-Napoca, 2016